

ТДУ 633.174

ТАШАККУЛЁБИНИ НИШОНДИҲАНДАҲОИ БИОМЕТРИИ ҶУВОРӢ ВОБАСТА АЗ УСУЛИ ПАРВАРИШ ДАР ШАРОИТИ ТОЧИКИСТОНИ МАРКАЗИ

Махмадёрзода У.М., д.и.к., проф., Рашидова М.М., н.и.к., дотсент –ДАТ ба номи Ш. Шохтемур

Калимаҳои калидӣ: ҷуворӣ, қўчат, нури, барг, ҳосил.

Дар давраи нашъунамои зироатҳои саҳроӣ шароити хоку иқлим ва агротехника ба инкишофи растаниҳои таъсири калон мерасонад.

Ҷуворӣ ҳамчун намоiendaи зироати галладона бо суръати сусти ташаккулёбӣ дар зинаи аввали инкишоф аз дигар зироатҳо фарқ мекунад.

Натиҷаҳои мушоҳида аз раванди ҷараёни сабзиши растаниҳои нишон мендиҳад, ки ҷуворӣ то марҳилаи қадкашӣ (найчабандӣ) суст инкишоф меёбад. Баландии пояи растани дар давраи панҷаронӣ ба 13,0-15,4 см баробар шуда, дар давраи қадкашӣ вобаста аз вариантҳои омӯзиши ин нишондод дар атрофи 98,0 - 103,8 см қарор мегирад.

Баландрави босуръати пояи ҷуворӣ пас аз ба анҷом расидани давраи қадкашӣ ба қайд гирифта шудааст. Давраи ҷоруббарорӣ аз рӯи нишондодии баландшавии поя дар муқоиса бо давраи найчабандӣ 3 маротиба бартарӣ дорад. Вобаста аз вариантҳои омӯзиши ин нишондод 339,1- 348,8 см фарқият намуд.

Дар кишти ҷуворӣ бо усули пуштагӣ баландии поя дар таҷрибаҳои мо бо 7,6 см нисбат ба усули кишти васеъҷўяк бартарӣ дошт. Бо зиёд намудани зичии растаниҳои мутаносибан баландрави қадки растани мушоҳида карда мешавад.

Ҳангоми муқоиса намудани баландии пояи ҷуворӣ дар вариантҳо бо зичии 70 ва 90 ҳаз./га фарқият бо нишондодии 5-7 см дар вариантҳои зичии 70 ҳаз./га қайд карда шудааст. Ин ҳолат аз ҳисоби қадкаши растани ва дарозшавии байнибугумҳо ва нарасидани рўшноӣ ба қисми поёни пояи растани маънидод карда мешавад.

Чунин қонуният дар динамикаи сабзиши пояи ҷуворӣ дар давраҳои нашъунамои минбаъда низ мушоҳида карда шудааст. Масалан, дар давраи гулкунӣ нисбат ба давраи ҷоруббарорӣ баландии поя назаррас набуда фарқият байни вариантҳои омӯзиши ҳамагӣ аз 4-5 то 7-8 см-ро ташкил намудааст. Баландшавии поя асосан аз ҳисоби бугумҳои қисми болои поя ба амал омадааст.

Нишондодҳои баландшавии пояи ҷуворӣ дар давраи пухтарасии дон тақрибан аз нишондодҳои дар марҳилаи гулкунӣ гирифташуда фарқ накарда, ҳамагӣ 1-2 см -ро ташкил дод.

Мувофиқи нишондодҳои таҳлилкардшудае, ки дар ҷадвали 1 оварда шудааст, баландшавии пояи ҷуворӣ ҳангоми гузаронидани кишт бо усули пуштагӣ ва ҷойгиркунии растаниҳои бо зичии 90 ҳаз./га ба амал меояд.

Аз тарафи муҳаққиқони сершумор таъсири назарраси сатҳи барг ба ташаккулёбии ҳосил исбот карда шудааст. Ҳосилнокии зироатҳои саҳроӣ дар сатҳи 90% аз ҳисоби фаъолияти узвҳои фотосинтетикӣ растани ташаккул меёбад.

Мувофиқи натиҷаҳои таҳқиқот зиёдшавии масоҳати барг дар зироати ҷуворӣ пас аз давраи панҷаронӣ, бо гузаштани растани ба марҳилаи қадкашӣ мушоҳида карда мешавад. Аммо нишондодҳои максималиро дар давраи гулкунӣ дастрас менамояд.

Аз рӯи нишондодҳои масоҳати барг дар таҷрибаҳои гузаронидашудаи кишт бо тухмӣ ва шинонидан бо қўчат дар синни 30 рӯз фарқияти назаррас мушоҳида карда нашудааст.

Дар таҷрибаи мо вобаста аз усули парвариш нишондодҳои нисбатан баланди сатҳи барг ҳангоми гузаронидани кишти пуштагӣ дар муқоиса бо усули васеъҷўяк ва зиёдшавии зичии растани аз 70 то 90 ҳаз./га муқаррар карда шудааст. Масоҳати майдони барг дар таҷрибаҳои мо дар давраи гулкунӣ вобаста аз вариантҳои парваришӣ бо андозаи 40,1- 44,2 ҳаз.м²/га фарқият дошт.

Ҷадвали 1.

Динамикаи баландии пояи ҷуворӣ вобаста аз усулҳои парвариш дар кишти таҷрибаӣ, см

Вариантҳои таҷрибаӣ	Давраҳои нашъунамо					
	майсазай	панҷаронӣ	қадкашӣ	ҷоруббарорӣ	гулкунӣ	Пухтарасии дон
Таҷрибаи 1. Гузаронидани кишт бо тухмӣ						
1. Усули кишти васеъҷўяк -70 см пуштагӣ – 70 см	6,9	13,1	100,1	339,6	347,1	348,5
	7,1	14,3	102,2	341,2	353,9	354,6
2. Зичии растани, ҳаз./га	6,9	13,3	100,7	340,4	348,2	349,2
	7,1	14,2	102,1	344,1	350,3	351,5
	80	7,1	15,4	103,8	347,8	352,0
	90					
Таҷрибаи 2. Шинонидани ҷуворӣ бо қўчат						

1. Усули кишт васеъҷӯяк -70 см пуштағай – 70 см	-	13,1	99,8	339,7	347,8	348,9
	-	13,1	102,6	344,8	352,7	353,7
2. Зичии растанӣ, хаз./га	-	13,0	98,9	339,1	347,0	348,1
70	-	13,1	100,4	341,7	349,4	350,7
80		13,1	101,9	344,6	351,7	352,9
90						

Дар таҷрибаҳои гузаронидани кишт бо тухмӣ, растанӣҳо дар марҳилаи гулкунӣ дар кишт бо усули пуштағай 42,3 хаз.м²/га майдони барг пайдо намуданд, ки ин нишондод нисбат ба кишт бо усули васеъҷӯяк бо нишондоди 2,1 хаз.м²/га зиёд мебошад. Дар варианти бо зичии 90 хаз./га дар муқоиса бо варианти 70 хаз./га бартағай бо нишондоди 4 хаз.м²/га мушоҳида карда шуд. Ин қонунӣ дар таҷрибаҳои индексӣ масоҳати барг дар таҷрибаҳои парвариши ҷуворӣ бо тарзи кӯчат низ муқаррар карда шудааст.

Дар давраи пухтарасии дон аз ҳисоби дастрасии нопурраи рушноӣ зардшавии баргҳо, ки дар қисми поёни поя ҷойгиранд, ба назар расид ва мутаносибан ба ин нишондод камшавии ҷашмнорас дар масоҳати барг (0,6-1,8 хаз.м²/га) ба мушоҳида расид. Новобаста аз ин мутобиқати байни вариантҳои омӯзиши дар давраҳои аввали нашъунамо ба мушоҳида расид.

Ҳамин тавр, вобаста аз натиҷаҳои бақайдгирифташуда чунин хулоса баровардан мумкин аст, ки аз рӯи нишондодҳои масоҳати барг байни таҷрибаҳои омӯзиши: гузаронидани кишт бо тухмӣ ва парвариши ҷуворӣ бо кӯчат фарқи муайяни ҷашмрас мушоҳида карда нашуд.

Ҷадвали 2.

Динамикаи ташаккули масоҳати барги ҷуворӣ ҳангоми парвариши он дар кишти тақрорӣ, хаз.м²/га

Вариантҳои таҷриботӣ	майсазанӣ	панҷаронӣ	қадқашӣ	ҷорубакбарорӣ	гулкунӣ	пухтарасии дон
Таҷрибаи 1. Гузаронидани кишт бо тухмӣ						
1. Усули кишт васеъҷӯяк -70 см пуштағай – 70 см	4,3	10,4	22,2	34,5	40,1	38,1
	4,5	11,3	24,1	36,3	42,3	40,5
2. Зичии растанӣ, хаз./га	4,3	10,6	24,9	34,9	40,8	38,7
70	4,4	11,0	23,6	35,4	42,9	41,1
80	4,6	11,6	25,0	37,1	44,2	43,2
90						
Таҷрибаи 2. Шинонидани ҷуворӣ бо кӯчат						
2. Усули кишт васеъҷӯяк -70 см пуштағай – 70 см	-	8,9	20,1	32,7	40,0	38,0
	-	9,8	22,0	34,5	42,4	40,9
2. Зичии растанӣ, хаз./га	-	9,1	20,8	33,1	40,6	38,5
70	-	9,5	21,5	33,6	42,3	41,0
80	-	10,2	22,9	35,3	44,1	42,9
90						

Адабиёт

- Қосимов Ҷ.Қ. ва диг. Растанипарварӣ бо асосҳои тухмишиносӣ - Душанбе, 2011
- Доспехов Б.А. Методика полевого опыта – М.: Агропромиздат, 1985
- Қаюмов М.К. Программирование урожаяев сельскохозяйственных культур- М.: Агропромиздат, 1989
- Моисеенко А.А., Негода Л.А. Урожайность зерновых культур при изменении срока посева и нормы высевы //Ж.Земледелие, 2005. - № 5.
- Пруцков Ф.М., Осипов И.П. Интенсивная технология возделывания зерновых культур- М.: Росагропромиздат, 1990
- Рекомендации по возделыванию зерновых культур в Таджикской ССР /ГАПК ТАДЖ. ССР- Душанбе, 1986

АННОТАЦИЯ

ФОРМИРОВАНИЕ БИОМЕТРИЧЕСКИХ ПАРАМЕТРОВ СОРГО В ЗАВИСИМОСТИ ОТ ПРИЕМОВ ВОЗДЕЛЫВАНИЯ В УСЛОВИЯХ ЦЕНТРАЛЬНОГО ТАДЖИКИСТАНА

Отформатировано: Отступ: Первая строка: 0 см

В данной статье приводятся параметры линейного роста растений сорго в зависимости от способа посева, посадки рассадой, от густоты стояния. Максимальная площадь листьев сорго, в отличие от 2-х кратной подкормки, формируется при 3-х кратной подкормке азотом на гребневых посевах (47,8 тыс. м²/га), по сравнению с обычным широкорядным способом посева и увеличения густоты стояния растений с 70 до 90 тыс./га.

ANNOTATION

FORMATION OF BIOMETRIC PARAMETERS OF SORGHUM DEPENDING ON THE METHODS OF CULTIVATION IN CONDITIONS OF CENTRAL TAJIKISTAN

In this article is giving about parameters linear growth of sorghum plants, depending on the method of sowing, planting seedlings, on the standing density. The maximum area of sorghum leaves, in contrast to a 2-fold top dressing, is formed a 3-with fold feed with nitrogen on ridge crops (47.8 thousand m² ha) compared to the usual wide-row sowing method and an increase in plant density from 70 to 90 thousand hectares.

Key words: *sorghum, seedlings, fertilizers, leavers, the harvest*